

DE BELGISCHE ABORTUSWET

Sylvia Sroka
22 augustus 2007

Inleiding

Abortus is in vele landen een toegankelijke methode om aan geboortebeperking te doen. Abortustechnieken zijn vaak eenvoudig en worden aangewend zowel door professionele aborteurs als door medisch ongeschoolde uitvoerders. In België was het lange tijd niet anders, hoewel de Belgische strafwet abortus verbood. Dat verbod had immers maar weinig resultaat. Het aantal abortusveroordeelden lag opvallend laag. Bovendien bewerkstelligde het verbod dat abortus volledig achter de schermen uitgevoerd werd, wat kwakzalverij en onprofessionele ingrepen uitlokte.¹ Het verbod had ook tot gevolg dat Belgische vrouwen naar Groot-Brittannië of Nederland reisden om een einde te laten stellen aan hun ongewenste zwangerschap.

Méér en méér ontstond de idee dat een totaalverbod op abortus niet de aangewezen maatregel was. Deze mentaliteitswijziging resulteerde uiteindelijk in de wet van 3 april 1990, waarbij abortus in België – onder strikt bepaalde voorwaarden – gelegaliseerd werd². Abortus is sindsdien nog steeds een strafbaar feit, maar in een aantal gevallen zal er toch geen sprake zijn van een misdrijf.

In de wet wordt er een onderscheid gemaakt tussen “vruchtafdrijving” en “zwangerschapsafbreking”. Vruchtafdrijving blijft een strafbaar misdrijf, terwijl zwangerschapsafbreking verwijst naar de toegelaten vorm die wettelijk geregeld wordt, en straffeloos kan uitgevoerd worden indien aan een hele resem voorwaarden is voldaan.

Vruchtafdrijving

Vruchtafdrijving veronderstelt een handeling die gericht is op het beëindigen van de zwangerschap. Hierdoor onderscheidt vruchtafdrijving zich van een miskraam.³

Om het even welk middel dat gebruikt wordt voor de beëindiging van de zwangerschap wordt geïndiceerd.⁴

Vruchtafdrijving veronderstelt de kunstmatige en opzettelijke vernietiging van de vrucht, of met andere woorden, het doden van de vrucht. Met “vrucht” wordt verwezen naar de foetus of het embryo, ongeacht welke leeftijd de foetus of het embryo heeft.

Het is niet vereist dat de vrucht wordt uitgestoten of uitgedreven opdat het misdrijf strafbaar zou zijn; het vernietigen van de vrucht is strafbaar ook als de vernietiging niet wordt gevolgd door een uitdrijving, hoewel dat natuurlijk doorgaans wel het geval zal zijn.

Anderzijds dient de vernietiging van de vrucht wel te gebeuren in de baarmoeder. Indien de vrucht levend ter wereld komt en blijft leven, of sterft tengevolge van omstandigheden die geen verband houden met de op vruchtafdrijving gerichte handelingen, is er geen sprake van vruchtafdrijving, maar wel van kindermoord.⁵ Wanneer daarentegen de levend geboren vrucht sterft als gevolg van de

voortijdige afdrijving, dan is het wel een vruchtafdrijving. De vernietiging van een embryo in vitro is dan weer geen vruchtafdrijving.

In de wet wordt inzake vruchtafdrijving een onderscheid gemaakt in de strafmaat naargelang de vruchtafdrijving gebeurde met of zonder toestemming van de moeder (in het eerste geval een gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en een geldboete, in het tweede geval opsluiting van vijf tot tien jaar).

Zwangerschapsafbreking

Wanneer een zwangere vrouw echter een arts vraagt om de zwangerschap af te breken, en zij zich daarbij beroept op een noodsituatie, is deze zwangerschapsafbreking geen misdrijf, mits een aantal voorwaarden vervuld zijn.⁶

1. Ten eerste moet de zwangere vrouw zich in een noodsituatie bevinden. De wetgever heeft het begrip “noodsituatie” in deze context niet gedefinieerd. Uit de parlementaire voorbereidingen blijkt dat het moet gaan om een weloverwogen en volgehouden weigering om de zwangerschap te voltooien, met andere woorden om een persoonlijke ingesteldheid van de zwangere vrouw : “de noodsituatie is een gevolg van wat men heeft meegemaakt en uit zich in de weigering om de zwangerschap uit te dragen”.⁷

De invulling van het begrip noodsituatie en de beoordeling van de aanwezigheid ervan is de eindverantwoordelijkheid van de vrouw. De beslissing over de noodsituatie kan niet worden overgelaten aan een derde.⁸ Toch is het niet uitsluitend de zwangere vrouw die uitmaakt of er een noodsituatie is. Ook de arts tot wie de vrouw zich wendt voor de zwangerschapsafbreking is hierbij betrokken.⁹ Het wordt aldus overgelaten aan de arts in samenspraak met de zwangere vrouw om uit te maken of er sprake is van een noodsituatie. Een arts mag trouwens zijn medewerking aan een zwangerschapsafbreking weigeren, maar dan moet hij dit wel bij het eerste bezoek van de vrouw duidelijk maken.¹⁰

2. Ten tweede moet de zwangere vrouw haar vaste wil uiten om de zwangerschap te beëindigen. De noodsituatie en de vaste wil van de vrouw zijn sterk met elkaar verbonden : ofwel volgt de noodsituatie van de vrouw uit haar volgehouden weigering (haar vaste wil om de zwangerschap te beëindigen), ofwel leidt de noodsituatie tot de vaste wil de zwangerschap de laten beëindigen.

Om zich van de vaste wil te verzekeren heeft de wetgever een verplichte reflectieperiode ingelast : tussen de eerste raadpleging van de arts en de ingreep zelf, moeten minstens zes dagen verlopen zijn, om te vermijden dat in een opwelling tot abortus wordt beslist.

3. De arts kan de zwangerschapsafbreking bovendien slechts verrichten wanneer de vrouw uiterlijk op de dag van de ingreep, schriftelijk te kennen heeft gegeven dat ze vastbesloten is de ingreep te ondergaan. Deze verklaring moet bij het medisch dossier worden gevoegd.

4. Opdat een zwangerschapsafbreking geen misdrijf zou zijn, dient zij bovendien uitgevoerd te worden door een arts. Op deze manier worden de juiste medische omstandigheden om de zwangerschap af te breken, gegarandeerd. De tussenkomst van een arts is in het bijzonder vereist om uit te maken of er al dan niet reeds twaalf weken zijn verstreken na de bevruchting. Als er meer dan twaalf weken zijn verstreken, is een zwangerschapsafbreking nog enkel mogelijk indien er welbepaalde indicaties bij de vrouw of het foetus zijn (zie punt 5).

De arts dient de zwangere vrouw ook in te lichten over de onmiddellijke of toekomstige medische risico's waaraan zij zich blootstelt door het afbreken van de zwangerschap, en over de opvangmogelijkheden voor het ongebooren kind.

Bovendien dient de arts de zwangerschapsafbreking uit te voeren in een instelling voor gezondheidszorg waaraan een voorlichtingsdienst is verbonden.¹¹ De voorlichtingsdienst zorgt voor de opvang van de zwangere vrouw en licht haar grondig in over de rechten, de bijstand en de voordelen die in België bestaan voor gezinnen en ongehuwde moeders, en over de mogelijkheden om het kind dat geboren zal worden te laten adopteren.¹²

Op verzoek van de arts of de zwangere vrouw geeft de voorlichtingsdienst aan de vrouw hulp en raad over de middelen waarop zij een beroep kan doen voor de oplossing van de psychologische en maatschappelijke problemen die door haar toestand zijn ontstaan. Dit is geen verplichting, en gebeurt enkel als de zwangere vrouw erom vraagt.

5. Tot slot moet de zwangerschapsafbreking plaatsvinden *vóór het einde van de twaalfde week* na de bevruchting. Na deze termijn kan de zwangerschap slechts worden beëindigd indien bijkomende voorwaarden worden nageleefd.

Indien het voltooiën van de zwangerschap een ernstig gevaar inhoudt voor de gezondheid van de vrouw, of indien het kind dat zal geboren worden, zal lijden aan een uiterst zware en ongeneeslijke kwaal, is een zwangerschapsafbreking *na verloop van twaalf weken* sedert de bevruchting nog mogelijk.¹³

In dat geval moet de arts de medewerking vragen van een tweede arts, die zijn advies bij het dossier zal voegen. Aangenomen mag worden dat de wetgever bedoeld dat een zwangerschapsafbreking enkel kan indien beide geneesheren tot hetzelfde positief advies daartoe komen.

De wetgever heeft niet bepaald hoe ver de termijn van twaalf weken mag worden overschreden. Uit de parlementaire besprekingen geldt dat het ogenblik waarop de vrucht levensvatbaar is, als eindgrens van deze termijn geldt. Tijdens deze besprekingen werd de ultieme termijn voor abortus vastgesteld op 24 weken vanaf de bevruchting, na die termijn zou er sprake zijn van kindermoord (hoewel dit niet als dusdanig wordt voorzien in het strafwetboek – in feite is er hier een leemte in de wet).¹⁴

Enkele opmerkingen bij de huidige wet

De wet is niet erg duidelijk over de vraag of de vrouw, die bij zichzelf een vruchtafdrijving uitvoert, strafbaar is. In de parlementaire voorbereidingen lezen we daarover dat “de vrouw die haar zwangerschap vrijwillig afbreekt zonder een beroep te doen op een geneesheer (bijvoorbeeld door een vruchtafdrijvende pil in te nemen) zich in een context bevindt waarbij een derde optreedt (namelijk de derde die haar de pil heeft verstrekt). De derde, en ook de vrouw, is strafbaar”. Die redenering biedt echter geen oplossing indien de vrouw effectief alleen is opgetreden bij het verkrijgen/vervaardigen van het vruchtafdrijvend middel.

De wet bevat bovendien geen specifieke bepalingen in verband met de toestemming van de minderjarige zwangere. Uit de parlementaire voorbereiding kan evenwel afgeleid worden dat ook de minderjarige bedoeld wordt : de toestemming van de vrouw zelf is vereist, om te vermijden dat zij door derden (bijvoorbeeld haar ouders) onder druk wordt gezet. Plaatsvervangende toestemming lijkt aldus uitgesloten.¹⁵

Evenmin bevat de wet voorschriften over de toestemming van de echtgenoot of de partner van de zwangere vrouw. De auteurs van het voorstel zijn uitgegaan van de idee dat de wet alleen in het strikt noodzakelijke juridische kader moet voorzien. Het is duidelijk, volgens de auteurs, dat, wanneer de vrouw een goede relatie heeft met haar man of haar partner, er met betrekking tot een eventuele zwangerschapsafbreking tussen beiden geen meningsverschillen zullen zijn.¹⁶

Tot slot dient nog vermeld te worden dat er een Evaluatiecommissie Zwangerschapsafbreking¹⁷ bestaat, die elk jaar een statistisch verslag opstelt bedoeld voor het Parlement. De Evaluatiecommissie haalt haar

informatie voornamelijk uit twee bronnen : enerzijds is de arts die een zwangerschapsafbreking heeft uitgevoerd verplicht een registratiedocument in te vullen en te bezorgen aan de evaluatiecommissie; anderzijds moeten de instellingen voor gezondheidszorg bij wie verzoeken tot zwangerschapsafbreking werden ingediend en uitgevoerd of afgewezen. Het jaarverslag dat openbaar wordt gemaakt, bevat omwille van privacyredenen, enkel statistische gegevens.¹⁸

¹ Zie de licentiaatsverhandeling “Abortus in België. 1880-1940” van Karen Celis, Licentiate in de Geschiedenis K.U.Leuven (KUL, Dept. Geschiedenis 1994).

² Wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking, tot wijziging van de artikelen 348, 350, 351 en 352 van het Strafwetboek en tot opheffing van artikel 353 van hetzelfde Wetboek, *B.S.* 4 mei 1990.

³ H. NYS, “De nieuwe wetgeving inzake zwangerschapsafbreking”, *R.W.* 1990-91, 1190.

⁴ Art. 348 S.W. luidt : “Hij die, al dan niet geneesheer, door enig middel opzettelijk vruchtafdrijving veroorzaakt bij een vrouw die daarin niet heeft toegestemd, wordt gestraft met opsluiting van vijf tot tien jaar. Indien de gebruikte middelen hun uitwerking hebben gemist, vindt artikel 52 toepassing”. (Artikel 52 gaat over de poging tot het misdrijf).

Art. 350, eerste lid S.W. luidt : “Hij die door spijsen, dranken, artsenijen of door enig ander middel vruchtafdrijving veroorzaakt bij een vrouw die daarin heeft toegestemd, wordt veroordeeld tot gevangenisstraf van drie maanden tot een jaar en tot geldboete van honderd euro tot vijfhonderd euro”.

⁵ Cass. 3 december 1941, *Arr. Cass.* 1941, 247; *Pas.* 1941, I, 441, noot.

⁶ Artikel 350, tweede lid S.W.

⁷ Voorstel van wet, *Gedr. St. Senaat*, B.Z. 1988, nr. 247/2, 89.

⁸ Voorstel van wet, *Gedr. St. Senaat*, B.Z. 1988, nr. 247/2, 23-24.

⁹ H. NYS, “De nieuwe wetgeving inzake zwangerschapsafbreking”, *R.W.* 1990-91, 1191.

¹⁰ W. COPPENOLLE en M. DELPORTE, “Welke vormen van levensbeëindigingen door een ander kunnen momenteel straffeloos worden uitgevoerd?”, K.U.Leuven 24 april 2006; zie ook artikel 350, tweede lid, 6° S.W.

¹¹ Artikel 350, tweede lid, 1°, b S.W.

¹² Artikel 350, tweede lid, 1°, b en 2°, b S.W.

¹³ Artikel 350, tweede lid, 4° S.W.

¹⁴ Kindermoord wordt strafbaar gesteld door artikel 396 S.W. : “Doodslag gepleegd op een kind bij de geboorte of dadelijk daarna, wordt kindermoord genoemd. Kindermoord wordt naar gelang van de omstandigheden gestraft als doodslag of als moord.”

¹⁵ H. NYS, “De nieuwe wetgeving inzake zwangerschapsafbreking”, *R.W.* 1990-91, 1196.

¹⁶ Voorstel van wet, *Gedr. St. Senaat*, B.Z. 1988, nr. 247/2, 134; zie ook H. NYS, “De nieuwe wetgeving inzake zwangerschapsafbreking”, *R.W.* 1990-91, 1196.

¹⁷ Opgericht bij wet van 13 augustus 1990 houdende oprichting van een commissie voor de evaluatie van de wet van 3 april 1990 betreffende de zwangerschapsafbreking, *B.S.* 20 oktober 1990.

¹⁸ Voor wie meer wil weten : de jaarverslagen zijn terug te vinden op de website van de Kamer van Volksvertegenwoordigers : www.dekamer.be.